

<https://gеп.ui.ac.ir/?lang=en>
Geography and Environmental Planning
E-ISSN: 2252- 0910
Document Type: Research Paper
Vol. 34, Issue 4, No.92, Winter 2023, pp. 1- 4
Received: 22/11/2022 Accepted: 25/04/2023

Identification and Analysis of Effective Actors in Transforming the Iranian City into an Islamic Global City with a Future Studies Approach (Case Study: Isfahan City)

Hossein Kazemi,¹ Jamal Mohammadi seid Ahmadiani^{*2}

1- PhD Candidate, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Geographical Sciences and Planning, Isfahan University, Isfahan, Iran
hossen.ka.60@gmail.com

2- Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Geographical Sciences and Planning, Isfahan University, Isfahan, Iran
j.mohammadi@geo.ui.ac.ir

Abstract

Global cities are emerging phenomena that act as connecting places of the global economic network in the context of the global economy and have caused the formation of the space of currents and the emergence of new power centers in the political geography map of the world. In this regard, domestic organizations and institutions are effective as factors (actors) in the promotion of cities from regional to global dimensions. This study aims to identify and rank institutions and organizations that are effective in promoting the city of Isfahan to an Islamic Global City. The current research, with a future studies approach, identifies the most important factors affecting the transformation of Isfahan into an Islamic Global City and identifies key players in this field. This research is practical in terms of its purpose and the dominant approach is the descriptive-analytical method. Environmental scanning and Delphi

*Corresponding Author

kazemi, H., & Mohammadi, J. (2023). Identification and analysis of the effective actors in transforming the Iranian city into an Islamic global city with a future research approach (case example: Isfahan city). *Geography and Environmental Planning*, 34 (4), 1 - 4

2252-0910 © University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>).

10.22108/GEP.2023.135767.1556

20.1001.1.20085362.1402.34.4.3.4

techniques were used to identify variables and indicators, and structural analysis was used in Mic Mac software and the Mector model for data analysis. According to the findings of the research, the most important domestic players include the Ministry of Economy, the Stock Exchange Organization, the Ministry of Science, Research, and Technology, the Ministry of Roads and Urban Development, the Cultural Heritage Organization, and the Ministry of Energy. According to the evaluations carried out in Mector software, the most influential institutions of the Ministry of Roads and Urban Development, the Ministry of Economy, and the Ministry of Science, Research, and Technology were 29 and 15 percent. On the other hand, the lowest amount of influence is related to the Stock Exchange Organization and the Ministry of Energy (-34%), which shows the ability of these two institutions to influence other actors.

Keywords: Islamic Global City, Global City, Isfahan, Future Studies, Actors.

Introduction

In the third decade of 2020, the Middle East region and even the world are undergoing major structural changes. These developments have intensified with the war in Ukraine and the conflict between East and West, and a new order is being formed. In this regard, the leader of Iran has explained three indicators and their outlines (isolation of the United States of America, transfer of power to Asia, and expansion of the ideology of resistance) that can be theorized from the point of view of urban planning. As an example, the North-South corridor passes through Iran, which denotes the increasing power of Asian international organizations such as the Shanghai Organization, ASEAN, etc., and expanding the international communication lines between Asia and the Middle East, such as China's Belt and Road initiative (New Silk Road). It raises the need to pay attention to the metropolises of the Middle East from the point of view of globalization and global communication. The theory of the Islamic World is a new concept that is related to the state of the world economy based on three theories of the world (Saskia Sassen's theory), Islamic City Theory (Najmuddin Bamat's theory), and Umm al-Qora theory of the Islamic World (Mohammed Javad Larijani's theory). The current research, with a future studies approach, investigates the most important factors affecting the transformation of Isfahan into an Islamic Global City and identifies key players in this field.

Methodology Materials and Methods

This research is practical in terms of purpose, and according to the investigated components, the governing approach is the descriptive-analytical method. Environmental scanning and Delphi techniques have been used to identify variables and indicators, and structural analysis has been used in Micmac software and the Mector model for data analysis. In scenario-based studies, the expertise and knowledge of experts have been preferred over

the general quantity. In addition, the desired sample size should not be less than 25 people (Godet, 2008, p. 18). In this research, in order to consciously select the participants, the purposeful sampling method has been used. The basis of using the purposeful sampling method is to select a group of experts who have a deep investigation or general understanding of the nature of the research questionnaire (Neuman, 2007, p. 1). Based on the above explanations, the statistical population of this research is 50 experts in the field of urban issues, including municipal experts, doctoral students and university professors, cultural heritage and tourism experts, stock exchange experts, and consulting engineers. In this study, in order to maintain the validity of the questionnaire, all the items that measure the research variables (the same factors that are effective in transforming Isfahan into an Islamic Global City) were used from the previous research items conducted under the supervision of experienced professors. Moreover, the opinions of professors and experts on this subject were also used during the interviews to compile the appropriate items for the research topic. Also, the reliability coefficient was obtained through Cronbach's alpha test and SPSS software. The reliabilities of all of them were confirmed. In the last stage of this research, 8 key players have been identified through Mector software.

Research Findings

The Islamic city actors have been identified using the Mector model. The level of competitiveness and competence of these actors has also been investigated. For this purpose, in order to identify the factors influencing Isfahan City as a global-Islamic city, two techniques of environmental scanning and Delphi have been used. The results of this stage led to the identification of 51 primary indicators. The 51 factors in 8 influential indicators have been extracted and entered into the Mic Mac software by forming a matrix of 51 x 51. After identifying the key factors, the key players who play a role in transforming the city of Isfahan into an Islamic Global City, as well as their influence and effectiveness, are evaluated. After identifying the 16 key effective factors, in order to analyze them, we needed to evaluate the stakeholder groups in the city of Isfahan. So, we first identified the key players and then by evaluating the key factors by 6 key players, the final influential factors in the transformation of the city Isfahan to an Islamic Global City were extracted using the Mactor model. These actors include the Ministry of Economy, the Stock Exchange Organization, the Ministry of Science, Research, and Technology, the Ministry of Roads and Urban Development, the Cultural Heritage Organization, and the Ministry of Energy.

Conclusion

According to the findings of the research, the Ministry of Roads and Urban Development has the highest competitiveness with 1.67% and the Ministry of Economy is next with 1.30%. The competitiveness index and qualification index are aligned for all actors. In this way,

actors with high competitiveness also have high competence. The amount of positive influence of the Ministry of Roads and Urban Development, the Ministry of Economy, and the Ministry of Science, Research, and Technology was 29 and 15 percent, which indicates their distance from other actors, while the lowest amount of influence was related to the Stock Exchange Organization and the Ministry of Energy (34%). It is indicative of the ability of the Ministry of Roads and Urban Development and the Ministry of Economy to influence other actors. Therefore, among the 6 main actors, the Ministry of Roads and Urban Development and the Ministry of Economy are the most contributors to the foundation of transforming Iranian cities into Islamic cities.

شناسایی و تحلیل بازیگران مؤثر در تبدیل شهر ایرانی به جهان‌شهر اسلامی با رویکرد آینده‌پژوهی (نمونه موردی: شهر اصفهان)

حسین کاظمی، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
hossen.ka.60@gmail.com

جمال محمدی سید احمدیانی* | دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
j.mohammadi@geo.ui.ac.ir

چکیده

با جهانی شدن اقتصاد، نقش دولت‌ها در مقایسه با گذشته در تبادلات اقتصادی و اجتماعی کشورها کم‌فروغ‌تر و به دنبال آن نقش شرکت‌های بین‌المللی و شهرهای جهانی چشمگیرتر شده است. در این خصوص سازمان‌ها و نهادهای داخلی به‌عنوان عوامل و بازیگران اصلی در ارتقا شهرها از بُعد منطقه‌ای به جهانی تأثیرگذار هستند. در پژوهش حاضر کوشش شده است تا با رویکرد آینده‌پژوهی نهادها و سازمان‌های مؤثر در ارتقا شهر اصفهان به جهان‌شهر اسلامی شناسایی و رتبه‌بندی شود. نوع پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و رویکرد حاکم بر آن روش توصیفی-تحلیلی است. در پژوهش حاضر برای شناسایی متغیرها و شاخص‌ها از تکنیک پویای محیطی و دلفی و برای تحلیل داده‌ها نیز از تحلیل ساختاری در نرم‌افزار میک‌مک و مدل مکتور استفاده شده است. طبق یافته‌های اولیه، بازیگران داخلی مؤثر شامل وزارت اقتصاد، سازمان بورس، وزارت علوم، وزارت راه و شهرسازی، سازمان میراث فرهنگی و وزارت نیروست. با توجه به ارزیابی‌های انجام‌شده در نرم‌افزار مکتور، بیشترین نقش در میان نهادهای تأثیرگذار، وزارت راه و شهرسازی به میزان ۲۹ درصد و وزارت اقتصاد و وزارت علوم هرکدام به میزان ۱۵ درصد بوده است. در مقابل، کمترین مقدار اثرگذاری مربوط به سازمان بورس و وزارت نیرو به میزان ۳۴- درصد بوده است که گویای توانایی این دو نهاد در اثرگذاری بر دیگر بازیگران است. **واژه‌های کلیدی:** جهان‌شهر اسلامی، شهر جهانی، اصفهان، آینده‌پژوهی، بازیگران.

۱. این مقاله مستخرج از پایان‌نامه‌ای با عنوان تحلیل تطبیقی شاخص‌های شهر جهانی با ارزش‌های شهر اسلامی ایرانی (نمونه موردی: شهر اصفهان) و کلیه حقوق معنوی آن متعلق به دانشگاه اصفهان است.

*نویسنده مسئول

کاظمی، حسین، محمدی، جمال. (۱۴۰۲). شناسایی و تحلیل بازیگران مؤثر در تبدیل شهر ایرانی به جهان‌شهر اسلامی با رویکرد آینده‌پژوهی (نمونه موردی: شهر اصفهان). *جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، ۳۴ (۴)، ۱۱۰-۸۹.

مقدمه

از اوایل دهه سوم ۲۰۰۰ میلادی منطقه خاورمیانه و حتی جهان در حال تحولات اساسی و ساختاری بزرگی است. این تحولات با جنگ اوکراین و تنش روابط چین و آمریکا آغاز و در ادامه، سبب تشدید تقابل شرق و غرب شده است. همچنین، این روند سبب شکل‌گیری یک نظم نوین جهانی در سال‌های اخیر شده است که رهبر ایران در ۱۱ آبان ۱۴۰۱ سه شاخصه و خط‌های کلی آن را (شامل انزوای ایالات متحده آمریکا، انتقال قدرت سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و علمی از غرب به آسیا، گسترش ایدئولوژی مقاومت)^۱ بیان کرده است که از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری نیز درخور بررسی و نظریه‌پردازی است. وی با افزایش قدرت سازمان‌های بین‌المللی آسیایی (سازمان شانگ‌های، آ‌س‌آن، ا‌کو و ...) و گسترش خط‌های ارتباطی بین‌المللی آسیا و خاورمیانه (مانند طرح یک کمربند-یک جاده چین (One Belt-One Road) (جاده ابریشم جدید)، کریدور شمال-جنوب، کریدور جنوب آسیا) لزوم توجه به کلانشهرهای خاورمیانه را از دیدگاه جهانی شدن و نیز ارتباطات جهانی را بیش‌ازپیش مطرح می‌کند. نظریه جهانشهر اسلامی مفهوم نوینی است که در ارتباط با وضعیت اقتصاد جهانی و بر پایه سه نظریه جهانشهر (نظریه ساسکیا ساسن)، نظریه شهر اسلامی (نظریه نجم‌الدین بemat) و نظریه ام‌القری جهان اسلام (نظریه محمدجواد لاریجانی) ارائه شده است. این سه نظریه هر یک شاخص‌ها و ویژگی‌هایی دارد که کاظمی و محمدی (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان بررسی سناریوهای محتمل ظهور جهانشهر اسلامی با رویکرد آینده‌نگاری (نمونه موردی: شهر اصفهان) ۲۳۳ شاخص نظریه جهانشهر اسلامی را گردآوری کردند و از آن میان ۵۱ شاخص اصلی آن ترسیم شد.

sassen (2001 و 1991) در اوایل دهه 1990 میلادی نظریه جهانشهر (Globalcity theory) را به صورت تئوری اثبات کرد و ده سال بعد شاهد تفسیر تجربی اولیه آن بود که گروه تحقیقاتی بین‌المللی به نام «جهانی‌سازی و شهرهای جهانی (GaWC)»^۲ آن را انجام داد (Taylor & Derudder, 2004). این نظریه به تمایز شهرهای جهانی (World city) از جهانشهرها پرداخته است و وجه تمایز جهانشهرها با شهرهای جهانی را وجود مراکز و بازیگرانی می‌داند که باعث شده است این شهرها به مراکز فرماندهی و کنترل دیگر شهرهای جهانی تبدیل شوند (Derudder, 2020: 291). محققان درباره ماهیت شهر اسلامی و شاخص‌های آن از آغاز تاکنون در سه طبقه صورت‌گرا (کالبدی)، ساختارگرا و محتواگرا آثار و نظریه‌های خود را ارائه کرده‌اند (مردانی، ۱۳۹۴: ۷۰). دسته نخست، شهر اسلامی را مترادف با ارکان شهری همچون مسجد، بازار، ارگ، برج و بارو قلمداد کرده‌اند؛ زیرا ماهیت مستقلی ندارد (Morris, 1994: 54)؛ Grunebaum, 1955: 76). گروه دوم، برای شهر اسلامی ساختاری پیوسته در نظر گرفته‌اند؛ زیرا مجموع آن شهر اسلامی را شکل می‌دهد (حکیم، ۱۳۸۱: ۲۴؛ Malcais, 1921: 24). محققانی که در نظریه نظر داده‌اند را می‌توان جزء مکتب دمشق و مغربی دانست (Fallahat, 2014: 9). از این دسته نجم‌الدین بemat (۱۳۹۳) نظریه شهر اسلامی را مطرح و نمونه عینی آن را شهر فاس (مراکش) ارائه کرده است که به نظریه جهانشهر اسلامی نزدیک است. مهم‌ترین شاخصه‌های کالبدی و مذهبی شهر فاس عبارت است از: (۱) بافت تودرتو (لابیرنت)؛ (۲) داشتن حالت تقدس شهری؛

1. <https://www.mehrnews.com/news/5626105/.html>

2. Globalization and World City (GaWC)

(۳) وجود آب فراوان؛ (۴) وجود اماکن مقدس؛ (۵) پایتخت چندین حکومت اسلامی؛ (۶) شکل دایره‌ای شهر؛ (۷) مرکزیت مذهبی شهر؛ (۸) وجود مراکز اقتصادی؛ (۹) وجود بخش حاکم‌نشین (بمات، ۱۳۹۳: ۱۶۱-۱۴۹). گروه سوم از محققان داخلی و خارجی است که دیدگاه‌های محتواگرایانه دارند. براساس این دیدگاه شهر اسلامی نه در کالبد، بلکه از لحاظ مفهوم و محتوا ملموس و درخور ظهور است (Abu-Lughod, 1987؛ نقی‌زاده، ۱۳۹۰: ۸۴؛ ابن خلدون، ۱۳۸۵: ۹۱؛ پورمحمدی و همکاران، ۱۴۰۱: ۹۸). بنابراین متفکران فوق شهر اسلامی را فراتر از کالبد می‌دانند و معتقدند که شهر اسلامی که یک مفهوم فرهنگی (عقیدتی-رفتاری) است (پورمحمدی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۰۸) که با اصول اسلام سازگاری دارد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۱۰).

مفهوم ام‌القری نخست در قرآن مجید در آیه ۷ سوره شوری و آیه ۹۲ سوره انعام درباره شهر مکه بیان شد. عبدالرحمن کواکبی در دوره معاصر این مفهوم را درباره شهر مکه به‌مثابه مرکز دینی جهان اسلام به کار برد (اسکندری و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۵). وی برای حل مشکلات جهان اسلام، کنفرانس سران و اندیشمندان دینی، عالمان و روشنفکران جهان اسلام شهر مکه را (به‌عنوان ام‌القرای اسلام) پیشنهاد داد. پس از انقلاب اسلامی ایران و بحث رهبری جهان اسلام که اندیشمندان ایرانی درباره امام خمینی (به‌عنوان ولی امر مسلمین) بیان کردند، نظریه ام‌القری جهان اسلام بار دیگر مطرح شد. محمد جواد لاریجانی (معاون وزیر امور خارجه ایران وقت) در اواخر دهه ۶۰ این نظریه را تئوریزه کرد؛ زیرا خاستگاه اصلی این نظریه مکتب واقع‌گرایی است (لاریجانی، ۱۳۶۸: ۲۰). طبق ارزیابی‌های صورت گرفته و براساس شاخص‌های به‌دست آمده، شهر اصفهان بیشترین قابلیت را برای تبدیل شدن به جهان‌شهر اسلامی در میان شهرهای ایران دارد. با توجه به توانمندی‌های طبیعی، تاریخی، اقتصادی، انسانی و ارتباطاتی، اصفهان از میان کلانشهرهای ایران به‌عنوان جهان‌شهر اسلامی انتخاب و در مقاله‌ای از کاظمی و محمدی (۱۴۰۱) سناریوهای محتمل ظهور جهان‌شهر اسلامی اصفهان در ۱۰ سال آینده بررسی شد. در پژوهش حاضر کوشش شده است تا عوامل و نهادهای مؤثر در شکل‌گیری جهان‌شهر اسلامی شناسایی و به این پرسش پاسخ داده شود که «چه نهادها و بازیگرانی در تبدیل اصفهان به جهان‌شهر اسلامی مؤثر هستند؟»

مبانی نظری پژوهش

شهر جهانی کلانشهری بین‌المللی، خوش‌ارتباط، مشارکتی، قطبی‌شده، ناهمگون، تأثیرگذار، جریان‌ساز، متعامل و بانفوذ است که بیشتر زیرساخت‌های لازم شهری و ارتباطی را داراست که در یک یا همه حوزه‌های اصلی جهانی شدن ابعاد اقتصادی، فرهنگی و سیاسی و در یک منطقه ژئوپلیتیکی گسترده که در یک یا چند قاره دارای تسلط نسبی مستقل (میامی با تسلط بر حوزه آمریکای لاتین) یا مشترک (هنگ‌کنگ و سنگاپور با تسلط در آسیا) است، قرار دارد (Parniter, 2017: 86). مطالعات اثبات می‌کند که شهرهای جهانی گره‌های سازمانی و در جهانی‌سازی گره‌های قدرت هستند (Parniter, 2017: 87). نظریه جهانی شدن ریشه در یک تصور نئومارکسیستی از اقتصاد جهانی به‌عنوان یک کلیت ساختار یافته دارد که به چند شهر استراتژیک نیاز داشته است تا زیر فرماندهی و کنترل آن قرار گیرد (Smith, 2013: 3). از دیدگاه Friedmann، فرضیه شهر جهانی درباره «سازمان فضایی تقسیم کار بین‌المللی جدید» (The

spatial organization of the new international division of labour) است. او در قالب ۷ تز «فرآیندهای شهرنشینی را به نیروهای اقتصادی جهانی پیوند می‌دهد» (Friedmann, 1986: 68). تز کارکردی، مقدمه اساسی استدلال Friedmann را فراهم می‌کند. او بیان می‌کند که تغییرات ساختاری در شهرها به ادغام یک شهر در اقتصاد جهانی و در نتیجه به کارکردهای تعیین شده برای شهر بستگی دارد (Friedmann, 1986: 70). در این نظریه سه کارکرد اصلی شناسایی شد است؛ مانند کارکردهای ستادی، مراکز مالی و شهرهای تلفیق‌کننده که یک اقتصاد ملی یا منطقه‌ای را به اقتصاد جهانی پیوند می‌دهند. شهرهای بسیار مهم هر سه وظیفه را انجام خواهند داد؛ بنابراین شهرهای جهان به شکل انطباق شهری با تغییراتی که از بیرون ناشی می‌شوند دیده می‌شوند (Friedmann, 1986:71). شرایط درون‌زا مربوط به شهرهای خاص، مانند آپارتاید در آفریقای جنوبی است که می‌تواند این روند را تغییر دهد؛ اما این الگوی کلی، پاسخ شهری به تقسیم کار بین‌المللی جدید است.

نئومارکسیت‌ها به این رشد توده‌ای و شبکه‌ای جهانشهرها با توجه به تک‌بعدی بودن آن انتقاد کرده‌اند (Smith, 2013: 35). از معایب جهانی‌شدن، قطبی‌شدن و انباشت سرمایه‌های انسانی و مالی است؛ به طوری که طبق پژوهش‌های به‌عمل‌آمده منشا نیمی از اختراعات ثبت‌شده جهانی در شهرهای جهانی است (Belderbos et al., 2020: 35). طبق آخرین آمار مؤسسه‌های معتبر از ۴۸ شهر جهانی تنها ۴ شهر از کشورهای اسلامی (دبی، استانبول، قاهره و جاکارتا) در این گزارش قرار گرفته‌اند (Mori Memorial Foundatoin, 2022: 12). کشورهای خاورمیانه با توجه به داشتن موقعیت راهبردی کم‌نظیر و بسترهای فرهنگی و طبیعی کهن و ثروتمند در مقابل این نظم نوین جهانی نئولیبرالیسمی، می‌توانند به یک طرح مشترکی دست یابند تا سرمایه‌های انسانی و مادی جهان به این منطقه سرازیر شود. با این شرایط مفهوم جهانشهر اسلامی براساس نظریه‌های جهانشهر، شهر اسلامی و ام‌القری ارائه شد که هر یک از این نظریه‌ها شاخصه‌هایی دارد که نتایج شاخص‌های ارائه‌شده محققان در جدول ۱ گردآوری شده است.

جدول ۱: شاخص‌ها و عوامل ارائه‌شده از سوی محققان برای شکل‌گیری و ارتقا جهانشهر، شهر اسلامی و ام‌القری اسلامی

Table 1: Indicators And Factors Provided By The Doctor For The Formation And Promotion Of Jahanshahr, Islamic City And Islamic Umm Al-Qari.

نظریه پردازان	زمینه پژوهش	عنوان پژوهش	شاخصه‌های لازم
۱	sassen (2001)	جهانشهر	کتاب: جهانشهرها نیویورک، لندن، توکیو
۲	Taylor (2001)	جهانشهر	مقاله: مشخصات شبکه شهرهای جهانی
۳	Freestone & Baker (2011)	جهانشهر	مقاله: مدل‌های برنامه‌ریزی فضایی از توسعه شهری فرودگاه محور

۴	Mori Memorial Foundation (2022)	جهانشهر	شاخص قدرتمند شهر جهان	شاخص اقتصادی، تحقیق و توسعه، تعاملات فرهنگی، زیست‌پذیری، محیط‌زیست و سطح دسترسی‌پذیری جهانشهرها.
۵	Alderson & Beckfield (2004)	جهانشهر	مقاله: قدرت و موقعیت در سیستم جهانشهرها	موقعیت شعبات شرکت‌های بین‌المللی.
۶	موسسه A.T. Kearney (2020)	جهانشهر	رتبه‌بندی جهانشهرها	شاخص سطح رفاه شخصی، اقتصادی، نوآوری و اداری.
۷	Derudder (2020)	جهانشهر	مقاله: شهر جهانی و جهانشهر	تمرکز دفاتر شرکت‌های بین‌المللی، شرکت‌های خدماتی تخصصی در زمینه حسابداری، تبلیغات، امور مالی، محل‌گره‌های مرکزی در شبکه‌های ارتباطی (از راه دور)، فرودگاه‌های متصل به شبکه‌های هوایی، وجود مهاجران بین‌المللی و بزرگ‌ترین شکاف درآمدی بین طبقاتی.
۸	Saoud (2002)	شهر اسلامی	کتاب: مقدمه‌ای بر شهر اسلامی	مسجد جامع، سوق، دژ، محلات مسکونی، شبکه معابر، حصار و عناصری در خارج شهر مانند قبرستان و ... بازارهای هفتگی تحت تأثیر عوامل طبیعی، عقاید مذهبی و فرهنگی، قوانین شریعت و اصول اجتماعی معرف شهر اسلام هستند.
۹	Islamicity (2019)	شهر اسلامی	رتبه‌بندی شهرهای اسلامی	(۱) اقتصادی؛ (۲) قانون‌گذاری؛ (۳) حکومتی؛ (۴) حقوق سیاسی؛ (۵) حقوق انسانی؛ (۶) ارتباطات بین‌المللی.
۱۰	Raymond (2005)	شهر اسلامی	کتاب: زندگی شهری و شهرهای خاورمیانه	بافت پیچیده شهری، تمرکزگرایی، درون‌گرایی محلات، وجود مراکز عمومی و خصوصی.
	رئیس (۱۳۹۴)	شهر اسلامی	کتاب: معماری و شهرسازی مطابق با سبک زندگی اسلامی: از تشریح وضع مطلوب تا تحلیل وضع موجود	ایمان به خدا و الزام‌های حاصل از آن.
۱۱	نقی زاده (۱۳۹۰)	شهر اسلامی	کتاب: شهر آرمانی اسلام یا فضای حیات طیبه	وحدت، تعادل، زیبایی، تسبیح، عبادت و عبودیت، تقوی، ذکر، هماهنگی، توازن، اندازه و تناسب، حد و حریم، نظم، امر به معروف و نهی از منکر، کرامت انسانی، عبرت‌گیری، تفکر، حیا، تواضع، سلسه مراتب، نپذیرفتن ولایت کفار و مشرکان، احسان، ارجح‌بودن معنویت بر مادیت، امنیت، هدایت، اصلاح و آبادانی زمین، همکاری، شکر، میانه‌روی، همزیستی با طبیعت، آرمان‌گرایی، قانونمندی، احتراز از فساد، اجتناب از کبر، کمبود عوامل غفلت در شهر، کمبود زمینه تباهی انسان، قناعت، هویت.
۱۲	لاریجانی (۱۳۶۸)	ام‌القری اسلامی	کتاب: مقولاتی در استراتژی ملی	۱- ام‌القری، هسته مرکزی حکومتی با بُردی جهانی؛ ۲- رهبری ولایت فقیه عامل وحدت اسلامی؛ ۳- جهان اسلام، سرزمینی بدون مرز جغرافیایی؛ ۴- ملاک وجود رهبری بر حق در ام‌القری؛ ۵- اولویت مصالح امت اسلامی به مصالح ام‌القری؛ ۶- حقوق و وظایفی متقابل ام‌القری و امت اسلامی.

روش‌شناسی پژوهش

در پژوهش حاضر با رویکرد آینده‌پژوهی، مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تبدیل شهر اصفهان به یک جهان‌شهر اسلامی و بازیگران کلیدی در این زمینه شناسایی می‌شود. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و باتوجه به مؤلفه‌های بررسی‌شده، رویکرد حاکم بر آن روش توصیفی-تحلیلی است. برای شناسایی متغیرها و شاخص‌ها از تکنیک پویای محیطی و دلفی و برای تحلیل داده‌ها از تحلیل ساختاری در نرم‌افزار میک‌مک و مدل مکتور استفاده شده است. پویای محیطی به گردآوری و استفاده از اطلاعات درباره وقایع، گرایش‌ها و روابط در محیط بیرونی یک سازمان و دانشی گفته می‌شود که به مدیریت در برنامه‌ریزی برای آینده کاری سازمان کمک می‌کند (Cho, 2201: 24). در پژوهش حاضر برای انتخاب آگهانه شرکت‌کنندگان از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است. اساس به‌کاربردن روش نمونه‌گیری هدفمند، انتخاب گروهی از خبرگان است که بررسی عمیق یا فهم کلی به ماهیت پرسشنامه پژوهش داشته باشند (Neuma, 2007: 1). با استناد به توضیحات فوق، جامعه آماری این پژوهش ۵۰ تن از کارشناسان خبره در حوزه مسائل شهر اصفهان شامل کارشناسان شهرداری، دانشجویان دکترا و استادان دانشگاه، کارشناسان میراث فرهنگی و گردشگری، کارشناسان بورس اوراق بهادار و مهندسان شرکت مهندسین مشاور است. در ادامه، پرسشنامه نیمه‌ساختاریافته بین کارشناس شناسایی شده فوق که در حوزه مسائل شهری فعال هستند، توزیع شد و از آنها خواسته شد تا در چارچوب ماتریس اثرهای متقاطع به متغیرها بر مبنای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری با اعدادی در طیف ۰ تا ۳ امتیاز دهند. در این امتیازدهی «صفر» به منزله بدون تأثیر، «یک» به منزله تأثیر ضعیف، «دو» به منزله تأثیر متوسط و «سه» به معنای تأثیر زیاد است. سپس امتیازها در ماتریس متقاطع وارد شد تا تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم و غیرمستقیم هر کدام از عوامل سنجیده شود. باتوجه به امتیاز تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل در نرم‌افزار میک‌مک، پیشران‌های کلیدی به دست آمد.

در مرحله آخر این پژوهش با نرم‌افزار Mactor بازیگران کلیدی شناسایی شده‌اند. مدل مکتور، یکی از روش‌های سیستمی و جامع تحلیل بازیگران است که آینده‌پژوهانی پیشگام فرانسوی، مایکل گوده و فرانسیس بورس (1990-1989) آن را معرفی کرده‌اند (خضرپور و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۲). روش مکتور تلاش دارد تا تعادل قدرت را در میان بازیگران تعیین و هم‌گرایی و واگرایی را بین هدف‌ها و مقاصد آنها بررسی کند و تحلیل تبیینی روی متغیرهای اصلی سیستم انجام گیرد. این بررسی شامل گذشته‌نگری و تحلیل وضعیت کنونی است. گذشته‌نگری به بررسی و تشخیص سازوکارها و بازیگران اصلی تحول گذشته می‌پردازد. تحلیل وضعیت کنونی نیز به شناسایی عوامل تغییر و تحول متغیرها و استراتژی بازیگران می‌پردازد که منشأ تحول هستند (رهبر و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۸). شرکت لپسور برای سهولت در تحلیل اثر متقابل کنشگران و به‌ویژه برای محاسبه ارتباطات مهم بین بازیگران، نرم‌افزار مکتور را طراحی کرده است. مکتور ساختار ساده‌ای دارد و به آسانی در دسترس است. این نرم‌افزار به تحلیل‌گران این امکان را می‌دهد که قدرت و پیچیدگی نظام مطالعه‌شده را در نظر بگیرند. به همین خاطر برای این کار نتایج پی‌درپی را به کاربر عرضه می‌کند؛ زیرا ابعاد خاصی از مسئله را نشان می‌دهد. روش مکتور ممکن است تنها یا در ترکیب با یک فرآیند راهبردی یکپارچه استفاده شود. همچنین، ممکن است با تحلیل‌های راهبردی در مقیاس جهانی و با تحلیل هدف‌های خاص راهبردی نیز سازگار باشد (میرزایی، ۱۳۹۶: ۵۴). نرم‌افزار مکتور بر روی تحلیل بازیگران متمرکز است. این بازیگران کلیدی در سیستم مطالعه‌شده یا به‌طور دقیق‌تر، ذی‌نفعان درگیر در منطقه براساس روابط قدرت بین بازیگران،

هدف‌های بازیگران، پروژه‌های در دست اقدام، ترجیحات و انگیزه‌های بازیگران، رفتار استراتژیک گذشته، محدودیت‌ها، منافع، حرکت‌های راهبردی بالقوه تعیین می‌شود (Strategia, 2013: 3).

قلمرو جغرافیایی پژوهش

اصفهان به دلیل موقعیت مرکزی خود در فلات ایران همواره در طول تاریخ مرکز حکومت مناسبی برای دولت‌ها بوده است؛ به طوری که والتر هینتس آلمانی (۱۳۶۱) می‌نویسد: «اصفهان نه تنها در قلب ایران قرار دارد، بلکه دارای کلیه شرایطی است که برای یک پایتخت بزرگ لازم است» (هینتس، ۱۳۶۱: ۷۶). این شهر با واقع شدن در فلات مرکزی ایران، ساحل رودخانه زاینده‌رود و همسایگی با نُه استان کشور موقعیت راهبردی حائز اهمیت دارد. اصفهان در گذشته به دلیل مرکزیت که سبب ایجاد امنیت انسانی و طبیعی بالایی شده است، منابع طبیعی فراوان (رودخانه، معادن و دشت‌های حاصلخیز) و سابقه شهرنشینی چند صد ساله، در سه امپراتوری دیلیمان، سلجوقیان و صفویان پایتخت با عظمتی شد؛ زیرا مرزهایش از افغانستان تا دریای مدیترانه گسترش یافته بود (جدول ۲). بنابراین در این دوره راه‌های اصلی امپراتوری‌های ذکر شده به این شهر ختم می‌شد و همچنین، با استقرار حاکمان و اندیشمندان بزرگی در این شهر، مکتب اصفهان در حوزه‌های علمی و معماری تشکیل شد و در گستره تمدنی ایران گسترش یافت.

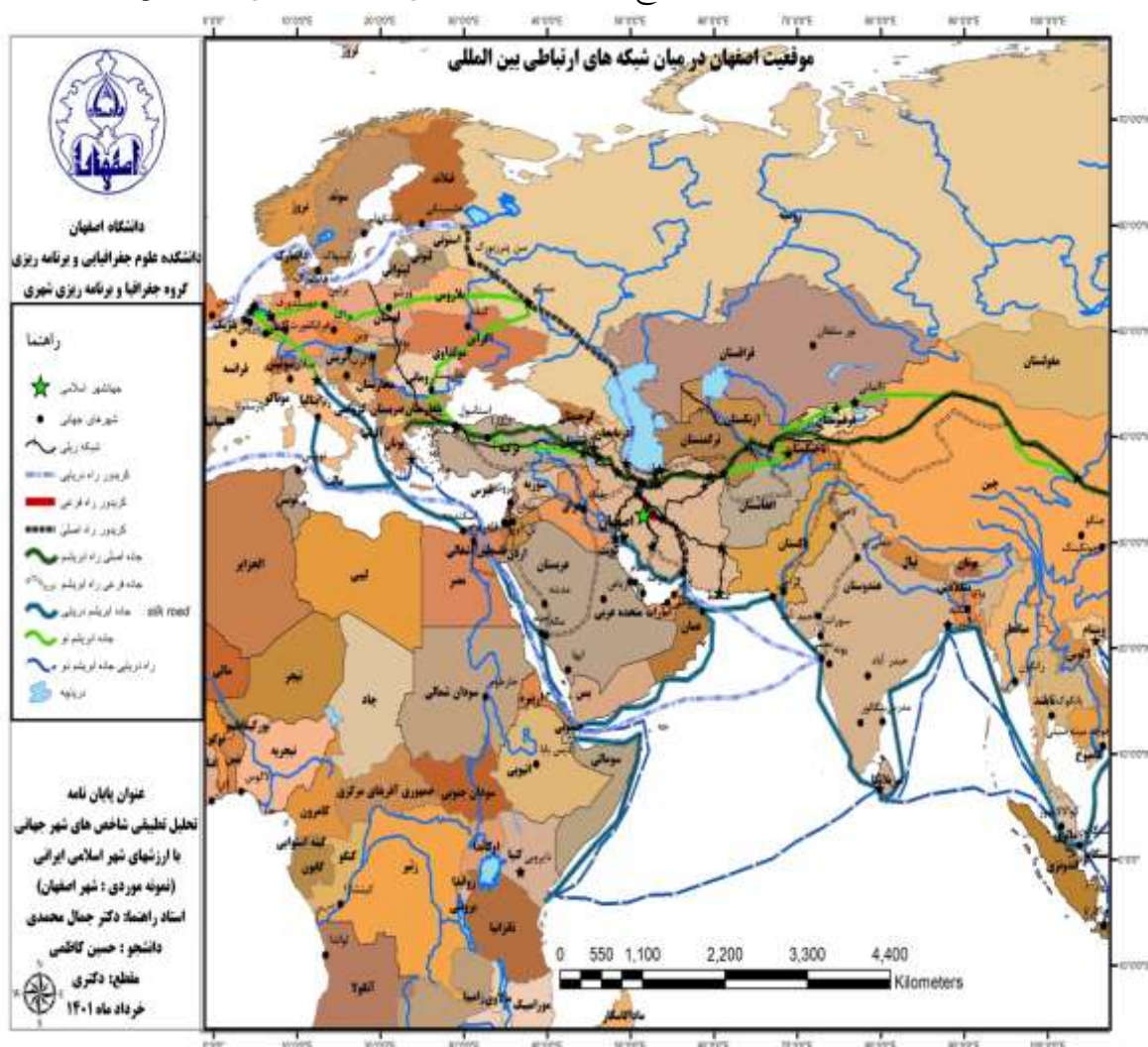
جدول ۲: توانمندی‌های شهرستان اصفهان

Table 2: Capabilities Of The Isfahan City

اجتماعی-فرهنگی	تاریخی	مذهبی-آموزشی	ارتباطاتی	صنعت-معادن	مراکز مالی-هندلاری
جمعیت ۲,۳ میلیون نفر (چهاردهمین کلانشهر خاورمیانه)	۲۲ هزار جاذبه تاریخی و فرهنگی (سطح استان)	۱۱۰۹ مسجد (بزرگ‌ترین مسجد جامع تاریخی کشور) (کارگو)	وجود فرودگاه بین‌المللی مسافری (شهید بهشتی) و باربری (کارگو)	۴۰۷ معدن فعال صنایع معدنی	۸۱۰ بانک و مؤسسه مالی فعال
وجود ۱۶۲۰ شخصیت برجسته (سرمایه نمادین) تاریخی (مدفون یا متولد در اصفهان)	۸۵۰ اثر تاریخی ثبت شده (از ۱۸۰۰ اثر ثبت شده استانی)	۶۷ مرکز علمی و دانشگاهی، ۱۹۸۸ مراکز آموزشی زیر نظارت آموزش و پرورش	پیمان خواهرخواندگی با ۲۱ شهر جهان	۱۱۳ رشته صنایع دستی فعال در ۱۸۰۰ واحد صنفی فعال	صادرات ۲,۶ میلیارد دلاری کالاهای صنعتی-کشاورزی (سال ۹۷)
تعداد ۶۲۲۴ استاد و عضو هیئت علمی دانشگاه و تعداد ۸۲۱ استاد حوزه علمی	تعداد ۷ اثر ثبت شده جهانی (۳ اثر شهرستان اصفهان و ۴ اثر استانی)	وجود ۳۰ دانشگاه (۵ دانشگاه مادر) و ۴۰ حوزه علمی	واقع شدن در شبکه حمل و نقل ریلی و جاده‌ای ملی، کریدور شمال-جنوب، جاده ابریشم قدیم و نزدیکی به جاده ابریشم جدید.	رتبه نخست کشوری در صنایع سنگ تزئینی، فولاد، صنایع دستی، فرش دستباف و دستی، صنعت آجر، صنایع خودرو و هواپیما، صنعت طلا، صنعت نساجی، سیمان، لوازم خانگی، دارو و فرآورده‌های نفتی.	۷۷ هتل و مهمان‌پذیر (۲ هتل پنج‌ستاره و ۴ هتل چهارستاره و ۱۶ هتل دوستاره)
وجود ۶۰ هزار هنرمند صنایع دستی	پایتخت سه امپراتوری (آلبویه، سلجوقیان و صفویان)	تعداد ۱۴۰ هزار دانشجو و ۸ هزار طلبه	اتصال به شبکه شهرهای خلاق جهانی (از سال ۱۳۹۴) و شهرهای دوستدار کودک (از سال ۱۳۹۷)	۲۴۰۰ کارگاه فعال صنعتی (فلزات، نفتی، پتروشیمی، هسته‌ای، خودرو و ...) در سطح شهرستان	اقامت ۳۳۲ هزار مسافر داخلی و ۱۲۴ هزار مسافر خارجی در هتل‌ها (سال ۹۷)

منبع: نگارندگان پژوهش، ۱۴۰۱

در دوره معاصر این استان در زمینه کشاورزی ۵ درصد از تولیدهای کشاورزی کشور و ۹ هزار واحد صنعتی فعال در حدود ۱۲ درصد از ارزش تولیدهای صنعتی کشور را در سال ۱۳۹۶ در اختیار دارد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸). همچنین، با عضویت ایران در طرح یک جاده-یک کمربند و احیای طرح جاده ابریشم نو (new silk road project) که در برنامه‌های کلان پروژه (Mega project) ایران-چین می‌تواند ارتباطات بسیاری را با شهرهای شرق و غرب جهان داشته باشد، شهر اصفهان بیشترین امتیاز را در تبدیل شدن به یک جهانشهر اسلامی کسب کند. وزرای حمل‌ونقل کشورهای اروپایی در سال ۱۹۹۳ میلادی کریدور شمال-جنوب را در اجلاس کمیسیون اروپا هلسینگی معرفی کردند و سپس موافقتنامه آن در سال ۱۳۷۹ بین سه کشور هند و ایران و روسیه امضا شد (خدابخشی، ۱۳۸۳: ۴۷). این مسیر، ارتباط ترانزیتی کشورهای شمال اروپا، اسکاندیناوی و روسیه را با ایران (شهرهای بندرعباس، یزد، اصفهان، تهران، رشت و آستارا) به کشورهای حوزه اقیانوس هند، خلیج فارس و جنوب شرقی آسیا برقرار می‌کند (شکل ۲).

شکل ۱: موقعیت اصفهان در میان شبکه‌های ارتباطاتی بین‌المللی (منبع: نگارندگان پژوهش، ۱۴۰۱)

Figure 1: Isfahan's Position Among International Communication Networks

یافته‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل

در این پژوهش ابتدا با رویکرد آینده‌پژوهی عوامل مؤثر بر مطرح‌شدن شهر اصفهان به‌عنوان یک شهر در سطح جهانی شناسایی و تحلیل شده است. در مرحله بعد عوامل اصلی باتوجه به بازیگران کلیدی نقش‌آفرین در تحقق سیاست‌های تبدیل شهر اصفهان به جهانشهر اسلامی و با استفاده از مدل مکتور، شناسایی و میزان رقابت‌پذیری و صلاحیت این بازیگران بررسی شده است. بدین منظور برای شناسایی عوامل مؤثر بر مطرح‌شدن شهر اصفهان به‌عنوان یک شهر جهانی-اسلامی از دو تکنیک پوشش محیطی و دلفی استفاده شده است. نتایج این مرحله شامل ۵۱ شاخص اولیه است که در جدول (۳) و (۴) نشان داده می‌شود. در این راستا تعداد ۵۱ متغیر در ۸ شاخص تأثیرگذار استخراج و با تشکیل ماتریس ۵۱*۵۱ وارد نرم‌افزار میک‌مک شده است.

جدول ۳: طبقه‌بندی شاخص‌ها و عوامل اولیه مؤثر بر مطرح‌شدن شهرهای اسلامی به‌عنوان شهر جهانی

Table3: Classification Of Indicators And Primary Factors Affecting The Emergence Of Islamic Cities As Global Cities

عوامل		بُعد
X1. پویایی بازار شهری	X2. میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	اقتصادی
X3. دخالت کم دولت در بازار و انجام‌دادن امور نظارتی بر بازار	X4. میزان سرمایه بازار سهام	
X5. میزبانی شرکت‌های بزرگ بین‌المللی (۵۰۰ شرکت برتر جهانی)	X6. میزان رشد تولید ناخالص داخلی (GDP)	
X7. میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)	X8. وجود بورس‌های بین‌المللی	
X9. میزان مالیات بر شرکت‌ها	X10. کمی قوانین مزاحم در ایجاد کسب‌وکار	
X11. سطح قیمت کالاها	X12. اجرای قانون منع ربا در معامله‌ها و بانک‌ها	
X13. تنوع کالاها و رقابت‌پذیری قیمت کالاها	X14. ممنوع‌بودن خریدوفروش کالاهای زیانبار	
X15. عدم شکل‌گیری شغل‌های زیانبار در جامعه	X16. عدالت در دریافت مالیات طبق درآمد	
X17. میزان دسترسی عموم به آمارها و اطلاعات	X18. استقرار بانک‌های بین‌المللی	
X19. تعداد سفارتخانه‌ها و کنسولگری‌ها در شهر	X20. تعداد مراوده‌ها و مذاکره‌ها با سیاستمداران منطقه‌ای	
X21. سرانه مسجدهای شهری	X22. توزیع یکنواخت مراکز خدمات شهری	کالبدی
X23. درون‌گرایی در محله‌ها	X24. تعداد پروازهای مستقیم بین‌المللی	
X25. همسطح‌سازی بناهای مسکونی	X26. همسایه‌داری در محله‌ها	
X27. ظرفیت جاذبه سایت‌های گردشگری	X28. تعداد هتل‌های بزرگ	
X29. مراکز خرید و فروشگاه‌های بزرگ (مال و سیتی سنتر و ...)	X30. زیرساخت‌های شبکه‌های درون‌شهری	
X31. تنوع تولید انرژی	X32. سرانه فضای سبز شهری	محیط‌زیست شهری
X33. دسترسی به منابع غذایی (رد پای اکولوژیک شهری)		

X35. جایگاه دفاتر شبکه‌های بین‌المللی	X34. سطح هوشمندسازی خدمات شهری	شبکه ارتباطات و اطلاعات
X37. تعداد شرکت‌های دانش‌بنیان و نوآور بزرگ	X36. واقع شدن در مسیرهای اصلی (حمل و نقلی)	
X39. حفظ حقوق شهروندی	X38. نظم در توزیع امکانات شهری	اجتماعی و امنیتی
X41. تعداد همایش‌های بین‌المللی	X40. میزان ارزش صادرات فرهنگی	
X43. میزان جمعیت شهری	X42. سرانه جرم جنایت شهری	
X45. آزادی برابری‌های اجتماعی	X44. تعداد بازدیدکنندگان خارجی	بهداشتی-درمانی
X47. رضایت عمومی از پاکیزگی شهری	X46. تعداد مراکز آزمایشگاهی و درمانی مجهز	
X49. تعداد دانشجویان خارجی	X48. تعداد دانشگاه‌های برتر	آموزش-پژوهش
X51. دسترسی به ناشران بین‌المللی	X50. تعداد حق ثبت نوآوری	

منبع: نگارندگان پژوهش، ۱۴۰۱

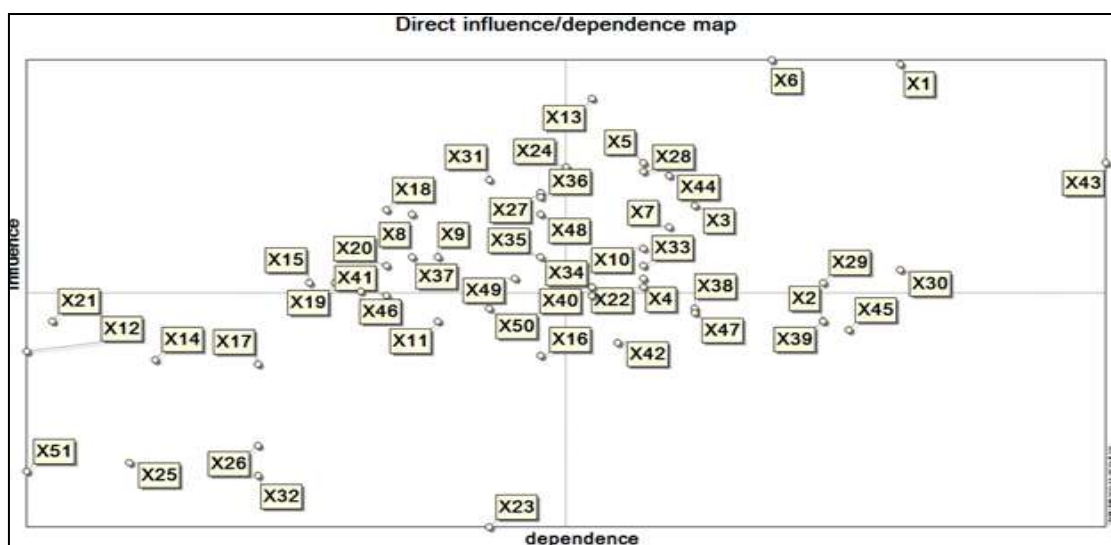
جدول ۴: تحلیل اولیه داده‌های ماتریس اثرهای متقابل

Table 4: Preliminary Data Analysis Of Interaction Effects Matrix

شاخص	ابعاد ماتریس	تعداد تکرار	تعداد صفر	تعداد یک	تعداد دو	تعداد سه	جمع	درصد پرشدگی
مقدار	۵۱	۲	۱۱۳	۵۷۶	۱۲۳۱	۶۸۱	۲۴۸۸	۹۵/۶۵

منبع: نگارندگان پژوهش، ۱۴۰۱

در تحلیل‌های انجام گرفته، ابعاد ماتریس در نرم‌افزار میک‌میک ۵۱*۵۱ بوده و تعداد تکرارها ۲ بار در نظر گرفته شده است. شاخص پرشدگی ماتریس نیز ۹۵/۶۵ درصد است که این میزان نشان‌دهنده آن است که در بیش از ۹۵ درصد موارد بر یکدیگر تأثیر دارند. از مجموع ۲۴۸۸ ارتباط، ۶۸۱ رابطه (معادل ۲۲/۳۷ درصد) اثرهای متقاطع ۳، تعداد ۱۲۳۱ رابطه (معادل ۴۸/۸۷ درصد) اثرهای متقاطع ۲ و تعداد ۵۷۶ رابطه (معادل ۲۳/۷۵ درصد) اثرهای متقاطع ۱ دارند. این نتایج بیانگر آن است که تعداد روابط با اثرگذاری متوسط نسبت به سایر روابط زیاد است. همچنین، روابط با شدت کم (اثرهای متقاطع ۱)، پایین‌ترین تعداد را در این سیستم دارند. در مرحله بعدی میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل اصلی مؤثر در تبدیل شهر اصفهان به یک جهان‌شهر اسلامی ارزیابی می‌شود. نحوه توزیع و پراکنش متغیرها در صفحه پراکنده، حاکی از میزان پایداری و ناپایداری سیستم است. در سیستم‌های پایدار، جایگاه و نقش هر کدام از عوامل مشخص است؛ اما در سیستم‌های ناپایدار وضعیت پیچیده بوده است و متغیرها نیز حول محور قطری صفحه پراکنده هستند. با مشاهده صفحه پراکنش متغیرها بر روند آینده شهر اصفهان در تبدیل به یک جهان‌شهر اسلامی می‌توان پایداری و ناپایداری متغیرها را پیش‌بینی کرد (شکل ۲).

شکل ۲: پراکنندگی متغیرها براساس تأثیرهای مستقیم در محور تأثیرگذاری-تأثیرپذیری (منبع: نگارندگان پژوهش، ۱۴۰۱)

Figure2: Dispersion Of Variables Based On Direct Effects On The Influence Axis

باتوجه به گراف تأثیرگذاری عوامل می‌توان دریافت که بیشتر متغیرها حول محور قطری صفحه پراکنده شده‌اند؛ بنابراین سیستم وضعیت ناپایداری دارد. بدین منظور می‌توان ۵ دسته از متغیرها را شناسایی کرد (جدول ۵).

جدول ۵: نحوه توزیع متغیرها براساس طبقه‌بندی آنها

Table5: How To Distribute Variables Based On Their Classification

متغیر	طبقه‌بندی
X8. وجود بورس‌های بین‌المللی، X18. استقرار بانک‌های بین‌المللی، X24. تعداد پروازهای مستقیم بین‌المللی، X27. ظرفیت جاذبه سایت‌های گردشگری، X31. تنوع تولید انرژی، X36. واقع شدن در مسیرهای اصلی حمل‌ونقلی، X48. تعداد دانشگاه‌های برتر.	متغیرهای تعیین‌کننده یا تأثیرگذار
X1. پویایی بازار شهری، X3. دخالت کم دولت در بازار و انجام دادن امور نظارتی بر بازار، X5. میزبانی شرکت‌های بزرگ بین‌المللی (۵۰۰ شرکت برتر جهانی)، X6. میزان رشد تولید ناخالص داخلی (GDP)، X7. میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)، X13. تنوع کالاها و رقابت‌پذیری قیمت کالاها، X28. تعداد هتل‌های بزرگ، X43. میزان جمعیت شهری، X44. تعداد بازدید کنندگان خارجی.	متغیرهای دوجبهی
X4. میزان سرمایه بازار سهام، X9. میزان مالیات بر شرکت‌ها، X10. کمی قوانین مزاحم در ایجاد کسب‌وکار، X11. سطح قیمت کالاها، X15. عدم شکل‌گیری شغل‌های زیانبار در جامعه، X16. عدالت در دریافت مالیات طبق درآمد، X19. تعداد سفارتخانه‌ها و کنسولگری‌ها در شهر، X20. جایگاه رهبران جریان‌ساز، X22. توزیع یکنواخت مراکز خدمات شهری، X30. زیرساخت‌های شبکه‌های درون‌شهری، X29. مراکز خرید و فروشگاه‌های بزرگ (مال و سیتی سنتر و ...)، X33. دسترسی به منابع غذایی (رد پای اکولوژیک شهری)، X34. سطح هوشمندسازی خدمات شهری، X35. جایگاه دفاتر شبکه‌های بین‌المللی، X37. تعداد شرکت‌های دانش‌بنیان و نوآور بزرگ، X38. نظم در توزیع امکانات شهری، X40. میزان ارزش صادرات فرهنگی، X41. تعداد همایش‌های بین‌المللی، X46. تعداد مراکز آزمایشگاهی و درمانی مجهز، X47. رضایت عمومی از پاکیزگی شهری، X49. تعداد دانشجویان خارجی، X50. تعداد حق ثبت نوآوری.	متغیرهای تنظیمی
X2. میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، X39. حفظ حقوق شهروندی، X42. سرانه جرم جنایت شهری، X45. آزادی برابری‌های اجتماعی.	متغیرهای تأثیرپذیر
X12. اجرای قانون منع ربا در معامله‌ها و بانک‌ها، X14. ممنوع‌بودن خریدوفروش کالاهای زیانبار، X17. میزان دسترسی عموم به آمارها و اطلاعات، X21. سرانه مسجدهای شهری، X2. درون‌گرایی در محله‌ها، X25. همسطح‌سازی بناهای مسکونی، X26. همسایه‌داری در محله‌ها، X32. سرانه فضای سبز شهری، X51. دسترسی به ناشران بین‌المللی.	متغیرهای مستقل

منبع: نگارندگان پژوهش، ۱۴۰۱

در مرحله بعدی برای استخراج عوامل پیشران به جابه‌جایی و رتبه‌بندی متغیرهای لازم به لحاظ تأثیرگذاری و تأثیرپذیری (مستقیم و غیرمستقیم) پرداخته می‌شود (جدول ۶). با توجه به اینکه برای محاسبه‌های اثرهای غیرمستقیم، نرم‌افزار ماتریس را چند بار به توان می‌رساند، جمع اثرگذاری و اثرپذیری‌های غیرمستقیم، اعداد چندرقمی درمی‌آید؛ در نتیجه مقایسه آن با اثرهای مستقیم دشوار می‌شود. برای رفع این مشکل نرم‌افزار، جدول سهم عوامل براساس اثرهای مستقیم و غیرمستقیم درمقیاس ۱۰ هزار آمده است. بر این اساس، مجموع اثرگذاری و اثرپذیری‌ها ۱۰ هزار محاسبه شده و سهم هر کدام از عوامل از این عدد نشان‌دهنده سهم آن از کل سیستم است.

جدول ۶: رتبه‌بندی میزان تأثیرهای مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر

Table6: Ranking The Amount Of Direct And Indirect Effects Of Variables On Each Other

غیر مستقیم				مستقیم				رتبه
تأثیر پذیری	متغیر	تأثیر گذاری	متغیر	تأثیر پذیری	متغیر	تأثیر گذاری	متغیر	
243	X43	291	X1	240	X43	296	X6	1
234	X30	275	X13	224	X1	294	X1	2
202	X10	201	X6	224	X30	278	X13	3
226	X29	252	X24	220	X45	248	X5	4
224	X2	250	X28	218	X2	248	X43	5
219	X45	249	X43	218	X29	246	X24	6
217	X39	246	X5	218	X39	244	X28	7
213	X28	246	X44	214	X6	242	X44	8
213	X3	244	X31	208	X3	240	X31	9
211	X33	237	X36	208	X38	234	X27	10
210	X44	232	X27	208	X47	232	X36	11
210	X7	229	X18	206	X7	228	X3	12
210	X38	228	X3	206	X44	226	X18	13
210	X4	225	X8	204	X4	224	X8	14
209	X47	223	X48	204	X5	224	X48	15
208	X22	222	X7	204	X10	218	X7	16
208	X40	216	X2	204	X22	208	X10	17
207	X34	214	X10	204	X28	204	X9	18
207	X5	211	X37	204	X33	204	X35	19
206	X6	210	X9	202	X42	204	X37	20
204	X27	203	X33	200	X13	200	X20	21
203	X36	203	X20	200	X34	200	X33	22
227	X1	265	X29	200	X40	199	X30	23
201	X31	197	X4	199	X24	195	X4	24
201	X24	196	X30	197	X16	195	X49	25
200	X16	193	X41	197	X27	193	X15	26
199	X48	190	X40	197	X35	193	X19	27
197	X42	189	X35	197	X36	193	X29	28
196	X13	185	X15	197	X48	191	X22	29
195	X8	185	X46	195	X49	191	X40	30
194	X17	183	X34	193	X23	189	X46	31
193	X49	182	X23	193	X31	187	X34	32
191	X32	180	X22	193	X50	187	X41	33
189	X41	175	X47	189	X9	181	X38	34
188	X18	174	X38	189	X11	181	X50	35
188	X9	173	X11	187	X8	179	X47	36
187	X11	170	X49	187	X37	175	X2	37
187	X37	167	X39	185	X18	175	X11	38

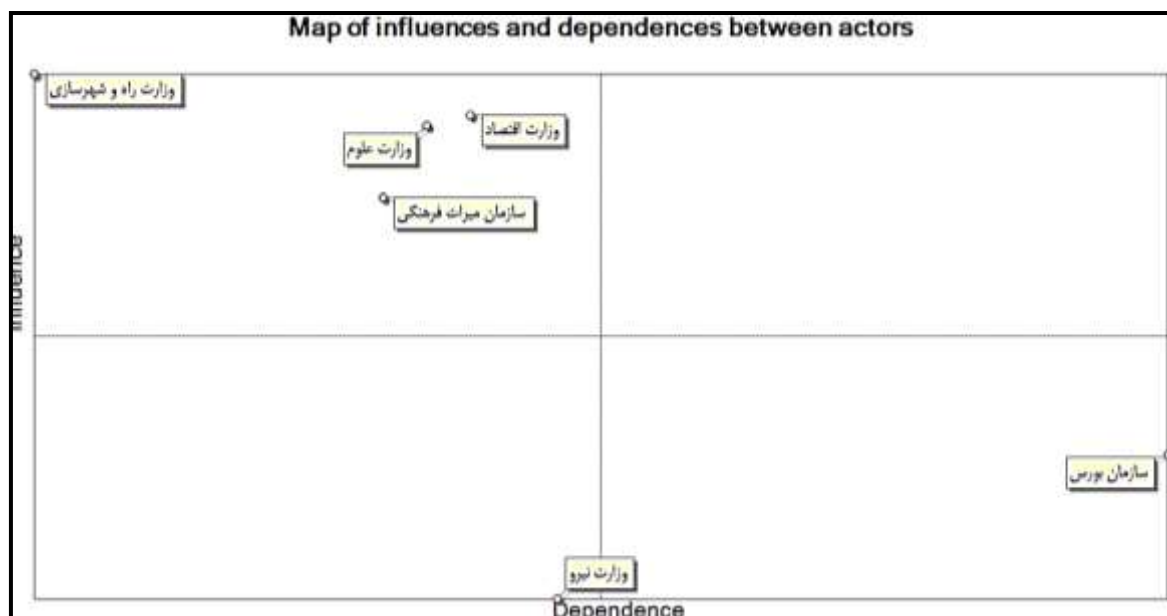
183	X23	165	X45	185	X20	175	X21	39
181	X46	164	X21	185	X41	175	X39	40
180	X15	163	X19	183	X46	171	X45	41
177	X50	159	X16	181	X19	165	X42	42
170	X51	154	X42	179	X15	161	X12	43
169	X26	153	X32	175	X17	159	X16	44
166	X35	152	X12	175	X26	157	X14	45
161	X19	152	X17	175	X32	155	X17	46
160	X14	151	X14	167	X14	117	X26	47
154	X25	127	X50	165	X25	109	X25	48
151	X20	121	X51	159	X21	105	X51	49
150	X12	103	X26	157	X12	103	X32	50
145	X21	101	X25	157	X51	79	X23	51

منبع: نگارندگان پژوهش، ۱۴۰۱

براساس نتایج تحلیل این بخش، تعداد ۱۶ متغیر اصلی شامل میزان رشد تولید ناخالص داخلی، پویایی بازار شهری، تنوع کالاها و رقابت‌پذیری قیمت کالاها، میزبانی شرکت‌های بزرگ بین‌المللی (۵۰۰ شرکت برتر جهانی)، میزان جمعیت شهری، تعداد پروازهای مستقیم بین‌المللی، تعداد هتل‌های بزرگ، تعداد بازدید کنندگان خارجی، تنوع تولید انرژی، ظرفیت جاذبه سایت‌های گردشگری، واقع شدن در مسیرهای اصلی حمل و نقلی، دخالت کم دولت در بازار و انجام دادن امور نظارتی بر بازار، استقرار بانک‌های بین‌المللی، وجود بورس‌های بین‌المللی، تعداد دانشگاه‌های برتر و میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، به‌عنوان پیشران‌های کلیدی مؤثر بر تبدیل اصفهان به جهانشهر اسلامی به دست آمد.

شناسایی بازیگران کلیدی نقش‌آفرین در تحقق عوامل کلیدی در تبدیل شهر اصفهان به جهانشهر اسلامی و ارزیابی میزان اثربخشی آنها

بعد از مشخص شدن عوامل کلیدی، بازیگران کلیدی نقش‌آفرین در تحقق عوامل کلیدی مؤثر در تبدیل شهر اصفهان به جهانشهر اسلامی و همچنین، تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آنها ارزیابی می‌شود. برای تحلیل این عوامل کلیدی به ارزیابی گروه‌های ذی‌نفع در شهر اصفهان نیاز است. بدین جهت ابتدا بازیگران کلیدی شناسایی و سپس با ارزیابی عوامل کلیدی از سوی ۶ بازیگر کلیدی، عوامل نهایی تأثیرگذار در تبدیل شهر اصفهان به جهانشهر اسلامی با استفاده از مدل Mactor استخراج شدند. این بازیگران شامل: وزارت اقتصاد، سازمان بورس، وزارت علوم، وزارت راه و شهرسازی، سازمان میراث فرهنگی و وزارت نیروست (شکل ۳).

شکل ۳: گراف تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بین بازیگران کلیدی (منبع: نگارندگان پژوهش، ۱۴۰۱)

Figure 3: Influence Graph Between Key Actors

جدول ۷: اثرهای مستقیم و غیرمستقیم بازیگران کلیدی در تحقق عوامل کلیدی

Table 7: Direct And Indirect Effects Of Key Actors In The Realization Of Key Factors

	وزارت اقتصاد	سازمان بورس	وزارت علوم	وزارت راه و شهرسازی	سازمان میراث فرهنگی	وزارت نیرو	اثرگذاری
وزارت اقتصاد	۱۵	۱۷	۱۴	۱۱	۱۳	۱۲	۶۷
سازمان بورس	۷	۷	۷	۶	۷	۷	۳۴
وزارت علوم	۱۴	۱۶	۱۴	۱۱	۱۳	۱۲	۶۶
وزارت راه و شهرسازی	۱۵	۱۷	۱۴	۱۱	۱۳	۱۲	۷۱
سازمان میراث فرهنگی	۱۲	۱۴	۱۲	۱۰	۱۱	۱۱	۵۹
وزارت نیرو	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۲۰
اثرپذیری	۵۲	۶۸	۵۱	۴۲	۵۰	۵۴	۳۱۷

منبع: نگارندگان، پژوهش ۱۴۰۱

اثرهای مستقیم و غیرمستقیم بین بازیگران بیانگر بیشترین تعداد اثرگذاری برای وزارت راه و شهرسازی با ۷۱ تأثیر بوده است که به ترتیب بیشترین اثرگذاری را بر سازمان بورس به میزان ۱۷ تأثیر و وزارت اقتصاد به میزان ۱۵ اثر، تأثیر گذاشته است. دومین گروه اثرگذار مربوط به وزارت اقتصاد به میزان ۶۷ اثر بوده که بیشترین اثر آن مربوط به سازمان بورس به میزان ۱۷ اثرگذاری بوده است؛ اما درباره اثرپذیری، سازمان بورس با ۶۸ اثر بیشترین اثرپذیری را داشته است و این امر نشان‌دهنده تأثیر تصمیمات وزارت راه و شهرسازی و وزارت اقتصاد بر تبدیل شدن شهر اصفهان به یک جهان‌شهر اسلامی است.

در مرحله بعد به رقابت‌پذیری و صلاحیت بازیگران در تحقق عوامل کلیدی پرداخته می‌شود. بازیگران باتوجه به جایگاه و موقعیت خود آستانه‌ای برای رقابت‌پذیر شدن دارند؛ به طوری که اگر مقادیر R آنها بیشتر از ۱ باشد، بازیگر توانایی رقابت‌پذیری را داشته و اگر کمتر از ۱ باشد، نشان‌دهنده توانایی کم بازیگر برای رقابت‌پذیری بوده است (جدول ۸).

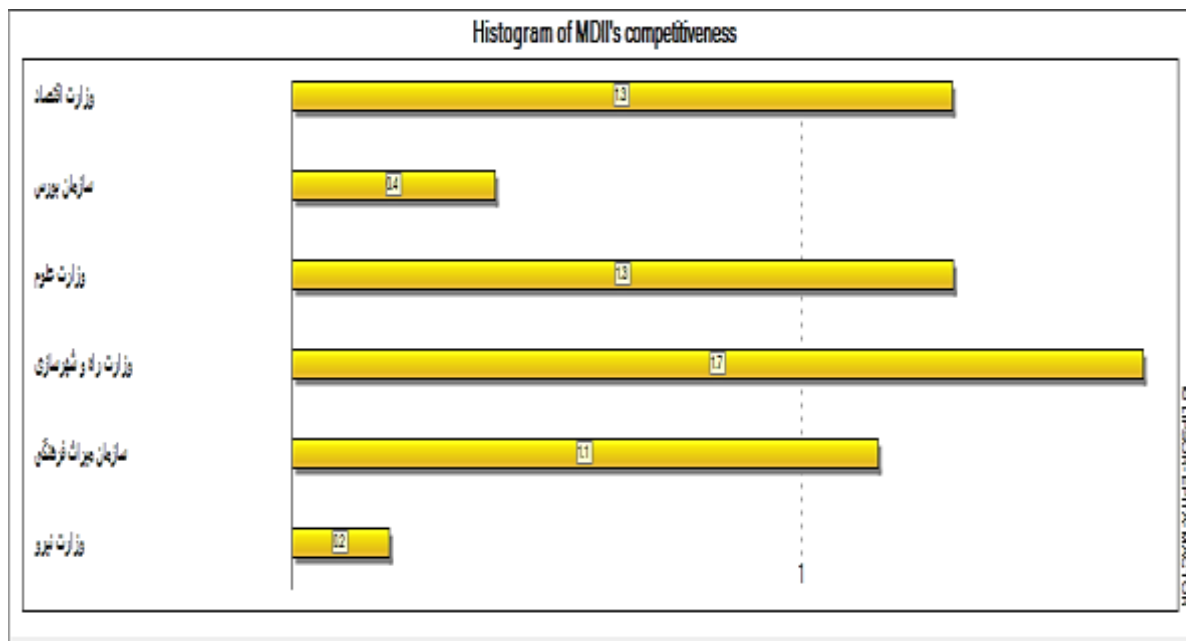
جدول ۸: میزان صلاحیت و رقابت‌پذیری بازیگران کلیدی

Table 8: The Level Of Competence And Competitiveness Of Key Players

	رقابت‌پذیری (Ri)	صلاحیت بازیگران (Qi)
وزارت اقتصاد	۱/۳۰	۱/۴
سازمان بورس	۰/۴۰	۰/۴
وزارت علوم	۱/۳۰	۱/۴
وزارت راه و شهرسازی	۱/۶۷	۱/۴
سازمان میراث فرهنگی	۱/۱۵	۱/۴
وزارت نیرو	۰/۱۹	۰/۱

منبع: نگارندگان پژوهش، ۱۴۰۱

بر اساس نتایج این بخش، وزارت راه و شهرسازی با میزان ۱/۶۷ درصد بیشترین رقابت‌پذیری را داشته و در مرتبه بعدی وزارت اقتصاد با ۱/۳۰ درصد قرار داشته است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود شاخص رقابت‌پذیری و شاخص صلاحیت برای همه بازیگران هم‌راستا است. بدین ترتیب که بازیگران با قدرت رقابت‌پذیری زیاد صلاحیت زیادی نیز دارند.

شکل ۴: وضعیت رقابت‌پذیری بازیگران در عرصه رقابت برای تبدیل شهر اصفهان به جهان‌شهر اسلامی (منبع: نگارندگان پژوهش، ۱۴۰۱)

Figure 4: The State Of Competitiveness Of Actors In The Field Of Competition To Transform The City Of Isfahan Into An Islamic World City

بعد از مشخص‌سازی شاخص رقابت بین بازیگران، جایگاه بازیگران کلیدی از لحاظ اثرها بر یکدیگر مشخص شده و در جدول ۹ آورده شده است. مقدار (+) در اینجا بیانگر این است که اثرگذاری بازیگر بیشتر از مقدار اثرپذیری بوده و مقدار (-) نیز نشان‌دهنده این است که اثرپذیری بازیگر بیش از اثرگذاری بوده است.

جدول ۹: جایگاه بازیگران کلیدی از لحاظ اثرها بر همدیگر

Table 9: The Position Of Key Players In Terms Of Effects On Each Other

sum	وزارت نیرو	سازمان میراث فرهنگی	وزارت راه و شهرسازی	وزارت علوم	سازمان بورس	وزارت اقتصاد
۱۵	۸	۱	-۴	۰	۱۰	-
-۳۴	۳	-۷	-۱۱	-۹	-	-۱۰
۱۵	۸	۱	-۳	-	۹	۰
۲۹	۸	۳	-	۳	۱۱	۴
۹	۷	-	-۳	-۱	۷	-۱
-۳۴	-	-۷	-۸	-۸	-۳	۸

منبع: نگارندگان پژوهش، ۱۴۰۱

باتوجه به ارزیابی‌های انجام‌شده، اثرگذاری مثبت وزارت راه و شهرسازی، وزارت اقتصاد و وزارت علوم به میزان‌های ۲۹ و ۱۵ درصد بوده است که بیانگر فاصله آنها از دیگر بازیگران بوده است. درمقابل، کمترین مقدار اثرگذاری مربوط به سازمان بورس و وزارت نیرو به میزان -۳۴ درصد بوده است که گویای توانایی این دو نهاد در اثرگذاری بر دیگر بازیگران بوده است.

نتیجه‌گیری

هر کشوری برای تبدیل شدن به قدرت جهانی نیازمند این است تا بر اقتصاد و راه‌های ارتباطی مسلط شود تا با تولید و صادرات کالاهای اقتصادی و فرهنگی دامنه نفوذ خود را در جهان گسترش دهد. در این زمینه برخی شهرهای جهان باتوجه به موقعیت و ساختارهای اقتصادی و فرهنگی منطقه‌ای و ملی خود توانایی مدیریت و هدایت فراملی پیدا می‌کنند. در این پژوهش نهادها و بازیگران مؤثر در ارتقا شهر اصفهان به جهان‌شهر اسلامی شناسایی و رتبه‌بندی شدند. بدین جهت در گام نخست از میان ۵۱ متغیر به دست آمده، تعداد ۱۶ متغیر اصلی شامل میزان رشد تولید ناخالص داخلی، پویایی بازار شهری، تنوع کالاها و رقابت‌پذیری قیمت کالاها، میزبانی شرکت‌های بزرگ بین‌المللی (۵۰۰ شرکت برتر جهانی)، میزان جمعیت شهری، تعداد پروازهای مستقیم بین‌المللی، تعداد هتل‌های بزرگ، تعداد بازدیدکنندگان خارجی، تنوع تولید انرژی، ظرفیت جاذبه سایت‌های گردشگری، واقع شدن در مسیرهای اصلی حمل و نقلی، دخالت کم دولت در بازار و انجام دادن امور نظارتی بر بازار، استقرار بانک‌های بین‌المللی، وجود

بورس‌های بین‌المللی، تعداد دانشگاه‌های برتر و میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، به‌عنوان پیشران‌های کلیدی مؤثر بر تبدیل اصفهان به جهانشهر اسلامی به دست آمد. در گام دوم برای تحلیل این عوامل کلیدی به ارزیابی گروه‌های ذی‌نفع در شهر اصفهان نیاز است. بدین جهت ابتدا بازیگران کلیدی شناسایی شدند و سپس با ارزیابی عوامل کلیدی از سوی ۶ بازیگر کلیدی، عوامل نهایی تأثیرگذار در تبدیل شهر اصفهان به جهانشهر اسلامی با استفاده از مدل Mactor استخراج شد. این بازیگران شامل وزارت اقتصاد، سازمان بورس، وزارت علوم، وزارت راه و شهرسازی، سازمان میراث فرهنگی و وزارت نیروست. طبق یافته‌های پژوهش، وزارت راه و شهرسازی با میزان ۱/۶۷ درصد بیشترین رقابت‌پذیری را داشته است. در مرتبه بعدی نیز وزارت اقتصاد با ۱/۳۰ درصد قرار دارد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود شاخص رقابت‌پذیری و صلاحیت برای همه بازیگران هم‌راستاست. بدین ترتیب که بازیگران با قدرت رقابت‌پذیری فراوان صلاحیت زیادی نیز دارند. میزان اثرگذاری مثبت وزارت راه و شهرسازی، وزارت اقتصاد و وزارت علوم به میزان‌های ۲۹ و ۱۵ درصد بوده است که نشان‌دهنده فاصله آنها از دیگر بازیگران بوده است. درمقابل، کمترین مقدار اثرگذاری مربوط به سازمان بورس و وزارت نیرو به میزان ۳۴- درصد بوده است که گویای توانایی وزارت راه و شهرسازی و وزارت اقتصاد در اثرگذاری بر دیگر بازیگران بوده است؛ در نتیجه از میان ۶ بازیگر اصلی در میان نهادهای تأثیرگذاری داخلی، وزارت راه و شهرسازی و وزارت اقتصاد بیشترین سهم را در بسترسازی و زمینه‌چینی تبدیل شهر اصفهان به جهانشهر اسلامی دارند؛ بنابراین باتوجه به موقعیت ژئوپلیتیکی ایران و توانمندی‌های شهر اصفهان، دولت باید در زمینه سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های ارتباطاتی منتهی به شهر اصفهان و تسهیل ورود سرمایه‌گذاران و نهادهای اقتصادی به این جهانشهر، اقدامات لازم را انجام دهد تا به تدریج زمینه نفوذ قدرت فرماندهی شهرهای ایران بر دیگر شهرهای خاورمیانه مهیا شود. حال برای برنامه‌ریزی توسعه جهانشهر اصفهان طبق نتایج پژوهش و براساس قابلیت‌های ارتباطاتی اصفهان پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

(۱) **تقویت شبکه ارتباطات بین‌المللی:** طبق نقشه‌های ارائه‌شده، طرح یک جاده-یک کمر بند کشور چین و طرح کریدور شمال-جنوب کشور، شبکه حمل‌ونقل ریلی و هوایی بین‌المللی دولت ایران و مسئولان استانی باید براساس راهبرد توسعه ارتباطات منطقه‌ای که منطبق با سیاست توسعه ارتباطات منطقه‌ای دولت سیزدهم است، زمینه شکل‌گیری جهانشهرهای اسلامی را با مرکزیت اصفهان مهیا کنند تا در نتیجه، هزینه انزوای اقتصادی ایران را برای کشورهای غربی افزایش دهند.

(۲) **بسترسازی شبکه جهانشهرهای اسلامی:** دولت ایران می‌تواند با جاده ابریشم نو و شناسایی جهانشهرهای اسلامی شبکه جهانشهر اسلامی را طراحی کند و در برابر نقشه شبکه نقاط آبی (Blue Dot Network) آمریکا که برای انزوای رقابتی آسیایی خود طراحی شده است^۱، طرح جهانشهرهای اسلامی ارائه کند. ایران با ایجاد شبکه شهرهای اسلامی با محوریت جهانشهرهای اسلامی (IGC) (Islamic global city) می‌تواند از این فرصت برای تقویت اقتصاد خود بهره‌برد.

۳) **انتقال پایتخت سیاسی:** با توجه به انباشت کارکردهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و صنعتی در تهران و محصوریت طبیعی آن و شکل‌گیری چالش‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و سیاسی باید کارکردهای آن در کلان‌شهرهای مرکزی انتقال یابد که اصفهان بهترین موقعیت تبدیل شدن به قطب سیاسی و ارتباطاتی کشور را دارد. همچنین، در راستای پیشنهادهای ارائه شده، دولت باید صنایع سنگین و پرمصرف آب را از استان اصفهان به استان‌های با منابع آبی کافی انتقال و در شیوه‌های کشت، اصلاحاتی در منطقه انجام دهد تا سه بحران بزرگ کم‌آبی، فرونشست زمین و آلودگی هوا که آینده این جهان‌شهر را با چالش‌های اساسی مواجه کرده، برطرف کند.

منابع

- اسکندری نسب، محمد؛ نادری بنی، عباس و حسینوند شکری، روح ا... (۱۳۹۷). بررسی تطبیقی امکان تحقق هم‌زمان دکترین ام‌القرای جمهوری اسلامی و شهر جهانی در مورد شهر تهران. *ماهنامه آفاق علوم انسانی*، ۳ (۱۲) ۴۵-۶۵.
- ابن خلدون، عبدالرحمن (۱۳۸۵). مقدمه ابن خلدون. ترجمه محمد پروین گنابادی، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- بمات، نجم‌الدین (۱۳۹۳). *شهر اسلامی*. ترجمه محمدحسین حلیمی و منیژه اسلامبولچی، تهران: سازمان چاپ و انتشارات.
- پورمحمدی، مرضیه؛ حبیبی، سیدمحسن؛ بحرینی، سیدحسین و داودپور، زهره (۱۴۰۱). رد نظریه شهر اسلامی به‌عنوان فرم. *فصلنامه باغ نظر*، ۱۹ (۱۰۷)، ۹۹-۱۱۰.
- حکیم، بسیم سلیم (۱۳۸۱). *شهرهای عربی-اسلامی، اصول شهرسازی و ساختمانی*. ترجمه محمدحسین ملک احمدی و عارف اقوامی مقدم، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- خدابخشی، لطیف (۱۳۸۳). کریدور شمال-جنوب ۵۰۰۰ کیلومتر نزدیک‌تر، ۳۰ درصد ارزان‌تر. *مجله روند اقتصادی*، ۱۰ (۱)، ۴۶-۵۳.
- خضرپور، محمد؛ صمدیان، منیرالسادات و بیگدلو، رضا (۱۳۹۷). تحلیل و شناسایی عوامل مؤثر بر برقراری امنیت پایدار در راستای حل معضل کولبری: مورد مطالعه شهرستان‌های پیرانشهر، سردشت، بانه و مریوان. *پژوهشنامه جغرافیای انتظامی*، ۶ (۲۴) ۳۷-۶۷.
- رهبر، فرهاد؛ سیف‌الدین اصل، امیرعلی؛ شاه‌حسینی، محمدعلی و نیازی، عیسی (۱۳۹۷). طراحی مدلی برای سناریونگاری براساس عوامل کلیدی و تجزیه و تحلیل فعل و انفعالات بازیگران کلیدی. *پژوهش‌های مدیریت عمومی*، ۱۱ (۳۹)، ۶۱-۹۰.
- رئیس، محمدمنان (۱۳۹۷). *معماری و شهرسازی مطابق با سبک زندگی اسلامی: از تشریح وضع مطلوب تا تحلیل وضع موجود*. قم: انتشارات دانشگاه قم.
- ساسن، سسکیا (۱۳۹۳). *جهانشهرها، نیویورک، لندن و توکیو*. ترجمه مهدی داودی، تهران: مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی.

- کاظمی، حسین و محمدی، جمال (۱۴۰۱). بررسی شاخص‌های تأثیرگذار در تبدیل شهر ایرانی به جهانشهر اسلامی: نمونه موردی: شهر اصفهان. *مجله جغرافیا*، ۷۴ (۱۲)، ۹۹-۱۱۸.
- (۱۴۰۱). بررسی سناریوهای محتمل ظهور جهانشهر اسلامی با رویکرد آینده‌نگاری: نمونه موردی: شهر اصفهان. *مجله جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای*، ۴۴، ۲۰۶-۱۷۹.
- محمدی، جمال؛ جمالی‌نژاد، مهدی و طلاکش، سیدمحمد رضا (۱۳۹۰). مفهوم فلسفه شهرهای اسلامی بر مبنای اصول پنج‌گانه اسلام و قرآن. *مجله فدک سبزواران*، ۲ (۹)، ۱۰۹-۱۲۳.
- مردانی، سیده زهرا (۱۳۹۴). طبقه‌بندی آرا متفکران مطالعات شهر اسلامی. *فصلنامه باغ نظر*، ۳۵ (۸)، ۶۵-۷۲.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۸). *جایگاه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور ۱۳۹۸-۱۳۹۴*.
- میرزایی، رقیه (۱۳۹۶). کاربرد ایده مسئله تکنیک میشل گوده در آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای: مورد مطالعه استان تهران. نادر زالی، گروه مهندسی شهرسازی، دانشگاه گیلان
- هیئتس، والتر (۱۳۶۱). *تشکیل دولت ملی در ایران*. ترجمه کیکاووس جهان‌داری، تهران: انتشارات خوارزمی.
- لاریجانی، محمدجواد (۱۳۶۸). *مقولاتی در استراتژی ملی*. تهران: مرکز ترجمه و نشر کتاب.
- نقی‌زاده، محمد (۱۳۹۰). *شهر آرمانی اسلام یا فضای حیات طیبه*. تهران: نشر شهر.
- Abu-Lughad, J. (1987). The islantic city historic myth islantic essence and contemporary ravalance. *International Journal of Middle East Studies*, 19 (2), 155-176.
- Alderson, A. S., & Beckfield, J. (2004). Power and position in the world city system. *The American Journal of Sociology*, 109(4), 811-851. A.T. Kearney Institution annual report 2016 & 2020.
- A.T. Kearney Institute (2020). *The ranking of global cities*. Available at: <https://www. Kearney.com/>
- Belderbos, R., Benoit, F., Edet, S., Lee, G. H., & Riccaboni, M. (2020). *Global cities innovation network*. Oxford: Crossborder innovation in a changing world.
- Bemmat, N. (2014). *Islamic City*. Translated by Mohammad Hossein Halimi & Manijeh Islambolchi, Tehran: printing and publishing organization [In persian.]
- Choo, C. W. (2001). Environmental scanning as information seeking and organizational learning. *Information Research*, 7 (1).
- Davoudi, M. (2014). *Translation of Saskia Sassen's the global city: New york, London, Tokyo*. Tehran: Research and Planning Center of Tehran [In Persian].
- Derudder, B. (2020). *World/global cities*. Second Edition. Amsterdam: International Encyclopedia of Human Geography.
- Eskandari Nesab, M., Naderi Bani, A., & Hosseinvand Shokri, R. (2018). A comparative study of the possibility of simultaneous realization of the Umm al-Qari doctrine of the Islamic Republic and the world city regarding the city of Tehran. *Afaq Journal of Human Sciences*, 2(12), 45-65 [In Persian].
- Falahat, S. (2014). *Re-imagining the city*. Germany: Springer Fachmedien Wiesbaden.
- Freestone, R., & Baker, D. (2011). Spatial planning models of airport-driven urban development. *Journal of Planning Literature*, 26(3), 263-279.
- Friedmann, J. (1986). The world city hypothesis. *Development and Change*, 17(1), 69-83.
- Godet, M. (2008). *Strategic foresight*. Paris: Lipsor Working Paper France.
- Grunebaum, G. E. V. (1955). Die Islamische Stadt. *Saeculum*, 6, 138-153.

- Hakim, B. S. (2002). *Arab-Islamic cities Principles of urban planning and construction*. Tehran: Printing and Publishing Organization of the Ministry of Culture and Islamic Guidance [in persian].
- Halimi, M. H., & Islambolchi, M. (2014). *Translation of Nadjm oud-Dine Bammate's cités d'islam*. Tehran: Printing and Publishing Organization [In Persian].
- Hussain, O. A., Zaidi, F., & Rozenblat, C. (2018). Analyzing diversity, strength and centrality of cities using networks of multinational firms. *Networks and Spatial Economics*, 19, 791-817.
- Ibn Khaldon, A. (n.d). *Introduction by ibn E Khaldon*. Translated by mohamad parvin gonabadi. Tehran: Scientific and Cultural Publications [In Persian].
- Iran Statistics Center. (2018). *The economic social and cultural status of the country's provinces 1394-1398*. (n.p) [In Persian].
- Islamicity Website (2019). Available at: <http://Islamicity-index.org>.
- Jahandari, K. (1982). *Translation of Walther Hinz's the formation of a national government in Iran*. Tehran: Kharazmi Publication [In Persian].
- Kazemi, H., & Mohammadi, J. (2022a). Investigating the effective indicators in turning the Iranian city into an Islamic globalcity (Case study: Isfahan). *Journal of Geography*, 20(74), 99-118 [In Persian].
- Kazemi, H., & Mohammadi, J. (2022b). Expression the possible scenarios of the Islamic globalcity with a futuristic approach (Case study: Isfahan). *Journal of Geography and Territorial Spatial Arrangement*, (44), 179-206 [In Persian].
- Kheezpour, M., Samadiyan, M., & Bigdlu, R. (2018). Analysis and identification of factors affecting the establishment of sustainable security in solving the coldrey dilemma (Case study: Piranshahr, Sardasht, Baneh and Marivan Counties). *Journal of Police Geography Research*, 6(24), 37-67 [In Persian].
- Khodabakhshi, L. (2004). North-South Corridor 5000 km closer, 30% cheaper. *Journal of Economic Trends*, 10(1), 46-53 [In Persian].
- Larijani, M. J. (1989). *Categories in the national strategy*. Tehran: Book Translation and Publishing Center [In Persian].
- Malcais, W. (1921). *Les corps de metiers et la cite islamique*. *Revue international de sociologie* 28.
- Mardani, S. Z. (2015). The classification of thinkers' views in the field of studies of Islamic city. *Bahge Nazar*, 35(8), 65-72 [In Persian].
- Mirzaei, R. (2017). The application of Michel Goudeh's technique problem idea in regional development foresight, case study: Tehran province. Unpublished MA Thesis, Gilan University [In Persian].
- Mohammadi, J., Jamalinejad, M., & Talakash, S. M. R. (2013). The concept of the philosophy of Islamic cities based on the five principles of Islam and the Qur'an. *Fadak Sabzevaran*, 2(9), 109-123 [In Persian].
- Mori Memorial Foundation. (2020). *Global power city index*. (n.p).
- Mori Memorial Foundation. (2022). *Global power city index (GPCL)*. (n.p).
- Morris, AE.J. (1994). *History of urban form before the industrial revolutions*. Third Edition. Harlow, Essex, England: Longman Scientific & Technical: New York: Wiley.
- Naghizadeh., M. (2011). *The ideal city of islam or the space of the good life*. Tehran: Shahr Publishing House [In Persian].
- Neuman, W. (2007). *Social research methods*. Sixth Edition. London: Pearson Education.

- Pourmohammadi, M., Habibi, S. M., Bahrainy, S. H., & Davoudpour, Z. (2022). Rejecting the theory of Islamic city as a form. *Bagh-e Nazar*, 19(107), 99-110 [In Persian].
- Rahbar, F., Saifoddin-e Asl, A. A., Shahhosseini, M. A., & Niazi, E. (2018). Designing a model for scenarios based on identifying key factors and analyzing the key actors' interactions. *Journal of Public Management Researches*, 11(39), 61-90 [In Persian].
- Raisi, M. M. (2017). *Architecture and urban planning in accordance with the islamic lifestyle: From the description of the ideal situation to the analysis of the current situation*. Qom: Qom University Publications [In Persian].
- Raymond, A. (2005). *Urban life and Middle Eastern cities the traditional Arab city*. Malden: Blackwell pub.
- Saoud, R. (2002). *Introduction to the Islamic city foundation for science technology and civilization*. New York: Routledge.
- Sassen, S. (1991). *The global city*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Sassen, S. (2001). *The global city*. Second Edition. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Smith, R. G. (2013). Beyond the global city concept and the myth of command and control. *Ljurr International Journal of Urban and Regional Research*, 38(1), 98-115.
- Stratigea, A. (2013). Participatory policy making foresight studies at the regional level a methodological approach. *Regional Science Inquiry Journal*, 5(1), 145-160.
- Taylor, P. J. (2001). Specification of the world city network. *Journal of Geographical Analysis*, 33(2), 181-194.
- Taylor, P. J., & Derudder, B. (2004). *World city network: A global urban analysis*. Psychology Press.
- Wang, D. D. (2019). Performance assessment of major global cities by DEA and Malmquist index analysis. *Journal of Computers, Environment and Urban Systems*, 77, 101365.

